

Maria Golinowska, Justyna Janowska-Biernat

Akademia Rolnicza we Wrocławiu

ROZWÓJ ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO NA DOLNYM ŚLĄSKU

1. Wstęp

Rolnictwo ekologiczne jest zbiorem różnych szczegółowych koncepcji gospodarowania rolniczego, zgodnych z wymogami gleby, roślin i zwierząt. Jego nadrzędnym celem jest produkcja żywności wysokiej jakości, z zachowaniem w jak największym stopniu równowagi biologicznej w środowisku przyrodniczym. Cele te powinny być osiągane dzięki wykorzystaniu współczesnej wiedzy przyrodniczej i rolniczej w warunkach środowiska niepodlegającego nadmiernym skażeniom [Bednarek 1998; Kozłowska 1999; Sołtysiak 1995]. Jest to system zrównoważony pod względem ekonomicznym, ekologicznym i społecznym.

W 1982 r. Międzynarodowa Federacja Rolnictwa Ekologicznego INFOM wydała Podstawy Kryteriów Rolnictwa Ekologicznego. Dzieło to było podstawą dla organizacji kontrolnych. Na początku lat dziewięćdziesiątych pojawiły się dokumenty dotyczące rolnictwa ekologicznego:

- 1) europejskie Rozporządzenie EWG 2092/91 w sprawie rolnictwa ekologicznego oraz oznakowania jego produktów i środków spożywczych (1992 r.);
- 2) amerykańska Ustawa o produkcji żywności organicznej z 1990 r.;
- 3) wspólny program Komisji Kodeksu Żywnościowego FAO/WHO, opracowany w latach 1991-1999 jako wytyczne w sprawie produkcji, przetwórstwa, oznakowania oraz wprowadzania do obrotu żywności wytworzonej metodami ekologicznymi.

Europejskie Rozporządzenie EWG 2092/91 z dnia 24 czerwca 1991 r. jest najważniejszym dokumentem. Rozporządzenie to ma ponad 30 rozporządzeń uzupełniających i obowiązuje ono we wszystkich krajach Unii Europejskiej. Rozporządzenie uprawomocniło trzy terminy określające ten system gospodarowania:

ekologiczne = organiczne = biologiczne

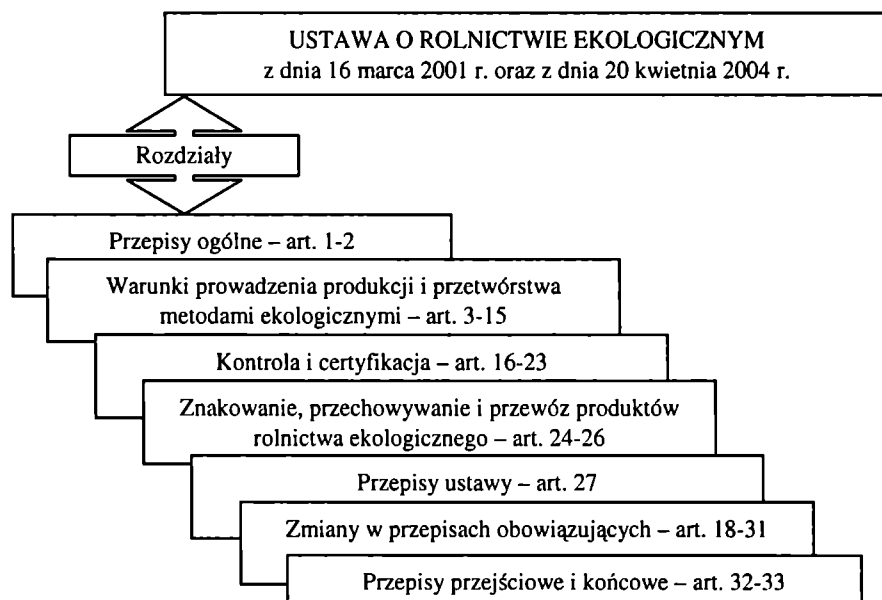
oraz wprowadziło regulacje w zasadniczych dziedzinach, takich jak:

- kryteria produkcji,
- system i forma kontroli,
- zasady oznakowania produktu,
- wytyczne odnośnie do importu produktów.

Celem artykułu było określenie dynamiki rozwoju rolnictwa ekologicznego w latach 2000-2005. Materiały do badań pochodziły ze źródeł pierwotnych (ankieta) oraz wtórnych (GUS i studia literaturowe). Materiał opracowano metodą analizy ekonomicznej pionowej oraz statystyki matematycznej (określenie dynamik). Wyniki badań przedstawiono w ujęciu tabelarycznym i graficznym.

2. Regulacje prawne rolnictwa ekologicznego w Polsce

W Polsce obowiązuje Ustawa z dnia 16 lutego 2001 r. o rolnictwie ekologicznym (DzU 2001 nr 38, poz. 452) – zob. rys. 1, oraz Rozporządzenie 699 i 700 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 14 i 15 maja 2002 r. (DzU nr 77), z późniejszymi zmianami (DzU 2004 nr 93, poz. 898) w sprawie szczegółowych warunków wytwarzania produktów rolnictwa ekologicznego i wykazu substancji dodatkowych,

Rys. 1. Ustawa o rolnictwie ekologicznym

Źródło: opracowanie własne.

innych składników wspomagających i składników pochodzenia rolniczego wytwarzanych metodami innymi niż ekologiczne, dopuszczonych do stosowania przy przetwarzaniu produktów rolnictwa ekologicznego. Ustawa ta wprowadziła system państwowo-prywatny, w którego skład wchodzi:

1) minister RiRW jako urząd upoważniający prywatne jednostki certyfikujące do prowadzenia kontroli i wydawania certyfikatów; poszczególne upoważnienia wydają:

a) minister właściwy do spraw rolnictwa (w zakresie produkcji rolnej),

b) minister właściwy do spraw rynków rolnych (w zakresie przetwórstwa produktów rolnictwa ekologicznego);

2) Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (urząd nadzoru nad jednostkami certyfikującymi rolnictwo produkowane metodami ekologicznymi;

3) Jednostki certyfikujące rolnictwo ekologiczne.

W 2004 r. certyfikaty wydawały następujące firmy (w nawiasie podano procentowy udział wydanych certyfikatów):

- Ago Bio Test sp. z o.o. (39,4)
- Ekogwarancja PTRE sp. z o.o. (28,3)
- Bioeksport s.c. (13,8)
- Polskie Centrum Badań i Certyfikacji (10,5)
- CPBICO sp. z o.o. (4,8)
- PGN sp. z o.o. (3,2)

Jednostki te skontrolowały 82,7 tys. ha UR.

3. Dotacje

Wysokość dopłat do rolnictwa ekologicznego w 2004 r. przedstawiono w tab. 1.

Tabela 1. Stawki dotacji na prowadzenie badań

Rodzaj uprawy	Stawka	Rodzaj uprawy	Stawka
Warzywa	do 700	Plantacje jagodowe	do 700
Uprawy rolnicze	do 700	Produkcja zwierzęca	do 600
Owoce	do 700	Marketing i promocja	do 300

Źródło: Rozporządzenie Ministerstwa RiRW z dnia 15 kwietnia 2004 r.

Tabela 2. Stawki dotacji na dofinansowanie kosztów kontroli

Powierzchnia gospodarstwa (ha)	Stawki na 1 gospodarstwo (zł)	Powierzchnia gospodarstwa (ha)	Stawki na 1 gospodarstwo (zł)
do 5	600	20-50	900
5-10	750	50-100	1000
10-20	800	> 100	1100

Źródło: Rozporządzenie Ministra RiRW z dnia 15 kwietnia 2004 r.

W tabeli 2 podano stawki dotacji na dofinansowanie kosztów kontroli gospodarstw na zgodność prowadzenia produkcji metodami ekologicznymi.

4. Rozwój rolnictwa ekologicznego w latach 1999-2004

Metodami ekologicznymi w 2004 r. gospodarowało 3670 gospodarstw rolnych, a powierzchnia użytków rolnych, na których prowadzono tę działalność, wynosiła 82,7 tys. ha, co stanowiło 0,4% UR kraju. Średnia powierzchnia UR takiego gospodarstwa wynosiła 22,5 ha. Proces rozwoju gospodarstw ekologicznych w latach 1999-2004 obrazuje tab. 3. Przedstawiono w niej dynamikę tworzenia gospodarstw ekologicznych oraz wzrostu powierzchni UR, na których prowadzono ten system produkcji. Liczba gospodarstw ekologicznych zwiększała się średnio w kraju siedmiokrotnie, a powierzchnia użytków rolnych zajmowanych przez te gospodarstwa wzrosła prawie dwudziestokrotnie. Województwo dolnośląskie charakteryzuje się na tle kraju znacznie wyższą dynamiką zarówno w liczbie, jak i w powierzchni gospodarstw ekologicznych. Na szczególną uwagę zasługuje woj. podkarpackie, w którym liczba gospodarstw produkujących żywność metodami ekologicznymi wzrosła z 2 do 430 w ciągu sześciu lat, a powierzchni gospodarstw z 10 do 10 700 ha.

Tabela 3. Dynamika powierzchni i liczby gospodarstw ekologicznych według województw (rok 1999 = 100%)

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw					Powierzchnia gospodarstw				
	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004
Polska	185	348,3	385,4	445,6	732,9	168,4	503,2	628,0	718,5	1 186,4
Dolnośląskie	206,3	337,5	512,5	687,5	1 231,3	171,9	812,5	1 312,5	1 437,5	2 750,0
Kujawsko-pomorskie	124,3	159,5	170,3	167,6	240,5	102,1	200,0	234,0	255,3	361,7
Lubelskie	163,6	244,1	214,4	222,9	333,1	218,2	364,7	263,6	309,1	518,2
Lubuskie	200,0	275,0	275,0	250,0	825,0	193,9	426,5	285,7	204,1	469,4
Łódzkie	146,2	184,6	261,0	261,5	546,2	100,0	160,9	217,4	217,4	521,7
Małopolskie	344,4	644,4	985,2	1 507,4	2 581,5	295,2	1 385,7	2 095,2	2 619,0	3 619,0
Mazowieckie	163,3	267,8	266,7	286,2	498,9	163,6	410,7	467,4	484,1	1 018,4
Opolskie	233,3	433,3	533,3	633,3	866,7	100,0	225,0	500,0	750,0	1 100,0
Podkarpackie	1 000,0	9 750,0	11 555,0	14 400,0	21 500,0	440,0	53 700,0	56 000,0	7 000,0	10 700,0
Podlaskie	246,2	430,8	792,3	938,0	1 592,3	157,7	396,2	769,2	884,6	1 484,6
Pomorskie	173,3	226,7	260,0	306,7	440,0	116,2	227,9	279,4	352,9	261,8
Śląskie	108,3	125,0	300,0	275,0	391,7	150,0	300,0	1 000,0	100,0	2 400
Świętokrzyskie	202,9	448,5	376,7	370,9	531,1	228,1	614,0	561,4	596,5	859,6
Warmińsko-mazurskie	166,7	245,5	315,2	381,8	739,4	133,9	315,0	496,1	519,7	748,0
Wielkopolskie	155,0	205,0	195,0	200,0	350,0	120,0	504,0	560,0	720,0	1 920,0
Zachodniopomorskie	233,3	600,0	1 150,0	1 416,7	2 933,3	113,6	636,4	12 728,0	1 568,2	2 886,4

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS, Ochrona Środowiska 2000-2005.

Struktura agrarna gospodarstw ekologicznych w analizowanych latach uległa zmianom. W pierwszym roku analizy najwięcej gospodarstw ekologicznych znajdowało się w grupie do 5,0 ha (32%). Wskaźnik ten malał rokrocznie i w ostatnim roku analizy wynosił 18,6%. Druga grupa obszarowa (od 5,0 do 10 ha) utrzymywała

Tabela 4. Struktura gospodarstw ekologicznych w Polsce według grup obszarowych

Rok	Grupy obszarowe gospodarstw ekologicznych					
	do 5,0 ha	5,0 -10,0	10,0-20,0	20,0-50,0	50,0-100,0	> 100,0
1999	32,0	29,2	19,5	13,0	6,3	–
2000	30,5	32,1	20,3	10,7	6,4	–
2001	30,7	30,6	20,9	11,0	4,0	2,8
2002	28,7	27,0	22,7	13,9	4,6	3,1
2003	27,1	26,8	23,6	13,8	5,5	3,2
2004	18,6	25,6	26,8	17,8	6,6	4,6

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS, „Ochrona Środowiska” 2000-2005.

wskaźnik od 25,6 do 34,1%. Wyraźny wzrost w strukturze wykazały gospodarstwa o powierzchni od 10 do 20 ha (z 19,5 do 26,8%) oraz gospodarstwa grupy od 20 ha do 50 ha (z 11,0 do 17,8%). Grupa obszarowa od 50 do 100 ha zajmowała od 4,0 do 6,6%. Od 2001 r. pojawiła się grupa gospodarstw ekologicznych powyżej 100 ha, jej udział systematycznie wzrastał – od 2,8 do 4,6% (tab. 4).

5. Rolnictwo ekologiczne Dolnego Śląska

Na Dolnym Śląsku w latach 1999-2004 rolnictwo ekologiczne rozwijało się bardzo dynamicznie. W pierwszym roku analizy było zaledwie 16 gospodarstw ekologicznych, które użytkowały 320 ha UR. Certyfikat produkcji ekologicznej posiadało 44%, a 56% gospodarstw było w trakcie przekształcania. W ostatnim roku analizy zarejestrowanych było 197 gospodarstw ekologicznych, które stanowiły 5,4% gospodarstw ekologicznych kraju. Z tej liczby zarejestrowanych gospodarstw ekologicznych 45% posiada atest, 14,8% z nich było w drugim roku przekształceń, a pozostałe 40,2% w pierwszym roku podjęcia się działalności ekologicznej. Gospodarstwa ekologiczne na Dolnym Śląsku oferują na rynek z produkcji roślinnej 3,9% zbioru pszenicy ekologicznej kraju, 15,3% orkisz, 9,4% owsa, 4,4% strączkowych na ziarno (fasola), 5,5% jabłek (tab. 5).

Oferta produktów ekologicznych produkcji zwierzęcej jest bardzo zróżnicowana. Na szczególną uwagę zasługuje miód – 12,5% tego produktu pochodzi z Dolnego Śląska. Kozy i mleko kozie stanowią znaczny udział tego rynku, oprócz tego także kury nioski (zielononózki) i jaja.

Tabela 5. Produkcja roślinna i zwierzęca w gospodarstwach ekologicznych Dolnego Śląska na tle Polski w 2004 r.

Produkcja roślinna					Produkcja zwierzęca		
wyszczególnienie	powierzchnia zasiewów		zbiory (t)		wyszczególnienie	Polska	Dolny Śląsk (%)
	Polska (ha)	Dolny Śląsk (%)	Polska (ha)	Dolny Śląsk (%)			
Pszenica	1 970	5,7	6 212,2	3,9	Cieleta (szt.)	2 759	2,1
Orkisz	116,9	7,4	111,8	15,3	Mł. bydło opas. (szt.)	2 344	1,4
Żyto	4 261,9	8,3	9 990,8	6,4	Krowy mleczne (szt.)	7 788	1,4
Jęczmień	1 520,8	7,6	3 968,9	4,3	Prosięta (szt.)	5 914	.
Owies	2 932,3	11,1	5 586,8	9,4	Tuczniaki (szt.)	10 453	2,7
Strączkowe na ziarno	565,7	3,1	750,7	4,4	Owce (szt.)	12 192	5,1
Ziemniaki	779,3	6,4	17 535,5	2,1	Kozy (szt.)	1 958	8,1
Oleiste	162,3	0	349,8	0	Króliki (szt.)	3 697	3,4
Jabłka	480,2	3,7	7 519,9	5,5	Kury nioski (tys.)	45 722	6,1
Truskawki	370,5	0,8	2 651,2	0,2	Jaja (szt.)	85 290	4,0
Porzeczki	616,6	0,2	2 410,1	0,02	Mleko krowie (tys. l)	26 125	1,4
					Mleko kozie (tys. l)	617,5	4,1
					Miód (kg)	11 428	12,5

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS, „Ochrona Środowiska” 2000-2005.

Konsumenci z Wrocławia mogą nabywać produkty ekologiczne w 12 dużych sklepach, takich jak m.in.: Marino, Hermes-Leśnica, Albert (Galeria Dominikańska), Hala Targowa, DH Astra, DH Podwale.

6. Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzone badania dotyczące rozwoju gospodarstw ekologicznych w latach 1999-2004 na Dolnym Śląsku pozwoliły na wyciągnięcie następujących wniosków:

1. Liczba gospodarstw ekologicznych na Dolnym Śląsku w analizowanym okresie wzrosła dwukrotnie, a powierzchnia upraw ekologicznych prawie 28 razy. Tempo przyrostu liczby gospodarstw było o ok. 70% wyższe niż średnia w kraju, a powierzchni tych gospodarstw o 130%.

2. Rynek produktów ekologicznych obejmuje produkcję zbóż, fasoli, ziemniaków, jabłek, truskawek i porzeczek. Dolny Śląsk ma znaczny udział w produkcji orkiszu, owsa, żyta i jabłek, stamtąd pochodzi też 12,5% miodu ekologicznego.

3. Dynamiczny rozwój gospodarstw ekologicznych na Dolnym Śląsku i w Polsce należy przypisać wejściu w życie ustawy o rolnictwie ekologicznym z 2001 r. oraz wsparciu finansowemu związanemu z przekształceniami na system produkcji ekologicznej.

Literatura

- Bednarek A., *Prawne aspekty ochrony roślin w rolnictwie ekologicznym Unii Europejskiej*, Progress in Plant Protection vol. 38, nr 1, Poznań 1998.
- Kozłowska A., *Rolnictwo ekologiczne – czy szansą na rozwój*, (Raport), „Rolnictwo” 4, Warszawa 1999.
- „Ochrona Środowiska” 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, GUS, Warszawa.
- Sołtysiak U., *O kryteriach w rolnictwie ekologicznym*, [w:] *Rolnictwo ekologiczne od producenta do konsumenta*, Stowarzyszenie Ekoland, Warszawa 1995.
- Ustawa o rolnictwie ekologicznym z dnia 16 marca 2002 r., DzU 2001 nr 38, poz. 452.
- Ustawa o rolnictwie ekologicznym z dnia 20 kwietnia 2004 r., DzU 2004 nr 93, poz. 898.

DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL AGRICULTURE IN LOWER SILESIA

Summary

When the Act of ecological agriculture took effect in 2001, and later amendments were introduced in 2004, it caused a dynamic development of this kind of agricultural production in Poland and Lower Silesia. In 2004 in Lower Silesia there were registered 197 farms which received financial support for that sort of activity. The farms put to market typically agricultural products, such as: cereals, potatoes, vegetables, orchard fruit (apples, strawberries, currants, chokeberries) and a range of animal products (eggs, hens, goats, goat milk, rabbits, different kinds of meat and honey).

Within this market Lower Silesia has a remarkable share in the production of wheat (*Triticum aestivum* ssp. *speltum*), oats, rye, apples, honey, goats and laying hens. In 2005 the number of farms increased by 5 thousands and now it amounts to 9 thousands. This system of agricultural production is likely to keep developing.